
Vzpomínka na Bohumila Jungmanna

Dne 18. listopadu uplyne dvacet let od úmrtí Bohumila Jungmanna, jedné z klíčových osobností české sociologie šedesátých let a počátku polistopadové transformace. Je přitom smutným obrazem naší vědy, že jeho jméno dnes něco řekne prakticky jen pamětníkům. Jednak kvůli vnějším okolnostem souvisejícím s pronásledováním sociologie v období vlády komunistického režimu a s jimi ovlivněnými personálními životními a pracovními trajektoriemi, které v tomto případě neumožnily dostatečně využít osobní badatelský i organizační potenciál, za druhé vinou nezájmu velké části současných sociologů o cokoli, co jejich vlastní práci předcházelo a konec konců v mnohém i umožnilo. Obojí je nicméně současně důvodem, proč Jungmannovo smutné výročí připomenout.

Jungmann se narodil 31. října 1940 do rodiny stejnojmenného technika a později vysokoškolského učitele. Vystudoval historii a bohemistiku na pražské filozofické fakultě (v době jeho imatrikulace stále ještě rozdělené na fakulty filosoficko-historickou a filologickou) a krátce učil na základní škole v Písku. Hned v roce 1963 však přešel jako aspirant do Ústavu marxismu-leninismu pro vysoké školy UK, který po odchodu Miloše Kalába na Univerzitu 17. listopadu vedl zastupující ředitel Pavel Machonin a právě v této době jej začal přetvářet v sociologické pracoviště. Jungmann přitom byl jedním z klíčových hybatelů této změny, ačkoli v sociologii byl nemenším samoukem než všichni ostatní doboví zájemci o tento obor, s výjimkou několika málo „pohrobků“ ještě předmarxistické sociologické tradice. Teprve v letech 1965–66 stážíoval v Kolíně nad Rýnem (René König, Erwin K. Scheuch), odkud si přinesl skvělé metodologické vybavení i trvalý zájem o moderní německé sociologické a politologické myšlení. Přípravě stratifikačního výzkumu se nicméně věnoval už dřív a spolu s Machoninem byl jeho hlavním autorem, patřil pak přirozeně i mezi hlavní autory výsledné monografie *Československá společnost* (Bratislava 1969).

Na konci šedesátých let Jungmannova vědecká kariéra vyvrcholila. Kromě zásadního podílu na přípravě, realizaci a analýzách výzkumu stratifikace a mobility československé společnosti spolu s Machoninem kriticky zhodnotil teorie Richtova týmu a spolu s Miloslavem Petruskem připravil sborník *Základní problémy obecné sociologické metodologie* (Praha 1968). V roce 1969 stačil ještě obhájit kandidaturu věd, avšak tím jeho úspěchy skončily – zatímco třetí vrchol by mu snad tzv. normalizátoři „odpustili“, první dva rozhodně nikoli. Jungmann byl proto vyškrtnut z komunistické strany a po likvidaci „Machonin-Werku“ mohl jen pár let pracovat v Ústavu pro výzkum veřejného mínění ČSAV, respektive v nástupnickém Kabinetu v rámci Federálního statistického úřadu. Karel Rychtařík, který tam vládl, o vyškrtnutého „revizionistu“ rozhodně nestál, bez ohledu na jeho odborné schopnosti. Jungmanna tehdy zachránila někdejší kolegyně Věra Rollová, která jej v roce 1973 přijala do pražské pobočky Československého výzkum-

ného ústavu práce. Podíl na tamní interní publikaci *Sociální a profesionální mobilita pracujících obyvatelstva ČSSR* (Bratislava 1972), vycházející ještě z dat Machoninova týmu, byl ovšem jeho posledním větším publikačním počinem. Nadále směl psát nanejvýš části nepublikovaných výzkumných zpráv, což vysvětluje nízkou míru jeho známosti mezi nepamětníky.

Nové možnosti odborného a kariérního růstu všem perzekuovaným nebo na úplný okraj vědecké práce odsunutým sociologům šedesátých let otevřel teprve listopadový převrat v roce 1989. Je třeba si ale uvědomit, že i těm nejmladším z nich bylo tehdy kolem padesáti let, přičemž dvacet posledních věnovali lecčemu, jen ne budování standardní profesní kariéry. Jejich možnost návratu k akademické práci byla proto omezená a někteří o ni ani nestáli. Řada výjimečných osobností z této generace přesto pozdní šance a současně jistého zadostiučinění plně využila a jejich dílo přineslo zásadní výsledky. Zpočátku se zdálo, že mezi tyto šťastlivce bude patřit i Bohumil Jungmann. V roce 1990 se stal na základě konkurzu ředitelem Institutu pro výzkum veřejného mínění (stále ještě v rámci statistického úřadu, k přechodu dnešního Centra pro výzkum veřejného mínění do Sociologického ústavu AV ČR došlo až později) a věnoval velké úsilí obnově odborného kreditu této instituce. Začal rovněž publikovat. Kombinace osobních, zdravotních a dalších problémů však rozhodla jinak – Jungmannovo tělo tento nápor nevydrželo, pozdní možnost satisfakce v odborné i řídicí oblasti se mu stala osudnou. Odešla tak velká osobnost české sociologie, jíž vnější okolnosti zabránily v tom, aby svůj potenciál plně využila – ke škodě nás všech a celé disciplíny.

Je mi milou povinností v rámci této vzpomínky informovat, že v loňském roce vdova po Bohumilu Jungmannovi věnovala jeho knihovnu Sociologickému ústavu AV ČR a Českému statistickému úřadu, aby mohla dál sloužit zájemcům o obor. Není to ostatně její první zásadní příspěvek v oblasti informačních zdrojů pro českou sociologii. Paní Daniela Jungmannová (tehdy ještě Kubantová) byla v šedesátých letech knihovnicí Machoninova ústavu, zasloužila se o přísun jinak zcela nedostupné západní literatury, a když byl ústav zrušen, podstatnou část knihovny rozdělila jeho pracovníkům, načež zničila evidenci výpůjček. Bez této zdánlivé maličkosti by byl odborný profil pracovníků neideologické „šedé zóny“ české sociologie období tzv. normalizace nepochybně mnohem chudší a knihy by šly do stoupy nebo přinejlepším do trezoru. Jejich uživatelé na to i po letech vděčně vzpomínají a stejně tak bychom si měli vážit současného daru. Dobrá sociologie není totiž (jen) ta, pro niž relevantní literatura začíná u nanejvýš pět let starých amerických článků – možná právě naopak. Bohumil Jungmann to věděl, ale nejsem si tak úplně jistý, víme-li to dnes my.

Zdeněk R. Nešpor